

OBSAH

Autoři – 7
Poděkování – 9

Úvodem – 13
Roman Karpaš

Vymezení území – 16
Roman Karpaš

ADMINISTRATIVNÍ ČLENĚNÍ 18–65

Současné administrativní a správní členění – 18
Roman Karpaš, Ivo Laborewicz
Euroregion Neisse–Nisa–Nysa a mikroregiony – 20
Roman Karpaš

Historie správního dělení v polské části hor – 21
Ivo Laborewicz, Przemysław Wiater

Historie správního dělení v české části hor – 24
Roman Karpaš

Státní správa do roku 1918 – 24
Státní správa v letech 1918–1945 – 26
Vývoj po druhé světové válce – 26

Vývoj panské držby v Čechách – 28
Roman Karpaš, Rudolf Anděl
Panství do třicetileté války – 28
Hraniční spory mezi šlechtickými rody – 29
Pozemková držba v 17. století – 30
Pozemková držba podle berní ruly z roku 1654 – 31
Rudolf Anděl
Pozemková držba kolem roku 1843 (r) – 34

Panská držba ve Slezsku a Lužici – 36
Jaroslav Zelenka

Zemské a státní hranice a jejich proměny – 38
Roman Karpaš

Hranice ve středověku – 38
Nejstarší mapy a Tabulový kámen – 38
Sporné území – 39
Staré hraniční kameny na Jizeři – 40
Miroslav Deml

Spor o Jizerský výběžek a hranici v Krkonoších – 41
Roman Karpaš

Zápis hraniční pochůzkové komise z roku 1595 – 41
Mýtiny – obec, která se dvakrát stěhovala přes hranice – 43

Státní hranice s Pruskem – 46
Státní hranice po vzniku Československa – 48

Vzpomínky legionáře Antonina Švitorky na službu u finanční strážce – 49

Pomnichovské hranice – 50

Situace po roce 1945 – 52
Obce a samoty, které zanikly po roce 1945 – 54

Polská armáda na hranicích – 56
Janusz Skowroński

Korekce hranic u Harrachova – 59
Roman Karpaš

Hranice od konce padesátých let do pádu komunismu – 60

Otvírání hranic po roce 1990 – 61
Karlovský most – symbol propojení Čech a Polska – 62

Vstup do schengenského prostoru – 64

O MAPÁCH

JIZERSKÝCH HOR 66–89
Eva Semotanová, Ivo Laborewicz

Kartografie Jizerských hor – 68
Jizerské hory a obraz krajiny – 68
Od bezejmenné oblasti k označení Perlonosné hory – 68
Jizerské hory očima vojenských kartografů – 70

Triangulace v Jizerských horách (r) – 73

Jizerské hory na mapách správních regionů – 74

Jizerské hory v centru pozornosti – 76
Města, městečka, vesnice i samoty – 79

Slezské a polské mapy – 80

Ivo Laborewicz

Kartografie polské části Jizerských hor od 16. století do roku 1945 – 80
Kartografie polské části Jizerských hor 1945–2008 – 86

POMÍSTNÍ NÁZVY JIZERSKÝCH HOR 90–103

Václav Lábus, Hanna Gaczyńska-Piwowarska

Pomístní jména české části hor – 90

Václav Lábus

Vývoj pomístního názvosloví Jizerských hor – 90

Jizera a Nisa – dvě nejstarší jména v Jizerských horách – 90

Jazyková stránka německého pomístního názvosloví – 91

K novější historii českých jmen v Jizerských horách – 93

O jménech hor Smrku a Jizery – 96

Několik zajímavostí v jizerskohorských jménech – 97

Jizera, kam se podíváš – 99

Vývoj zeměpisného názvosloví v polské části Jizerských hor – 100

Hanna Gaczyńska-Piwowarska

Nejstarší jména – 100

13.–15. století – 100

16.–18. století – 101

19.–20. století – 102

Období po roce 1945 – 102

GEOLOGIE JIZERSKÝCH HOR 104–141

Zdeněk Knotek

Geologická stavba hor – 106

Neoproterozoikum – mladší

starohory – 110

Svorová pásma – 110

Machniňská skupina – 113

Spodní paleozoikum – starší

prvohory – 114

Ortoruly a s nimi spojené žuly – 114

Leukogranity – 115

Křemenná žila na Jizerských

Garbách – 116

Fylity železnobrodského

krystalinika – 116

Svrchní paleozoikum – mladší

prvohory, krkonoško-jizerský

pluton – 119

Jizerské žuly – 120

Skály a skalní útvary z jizerské

žuly – 122

Liberecká žula – 124

Skály a skalní útvary z liberecké

žuly včera a dnes (r) – 125

Tanvaldská žula – 126

Fojtecké žuly – 127

Malá intruzivní tělesa a žily – 128

Aplity a bazické pecky (r) – 129

Kontaktní změny v plášti plutonu – 130

Rohovcové skály Vysokého

Jizerského hřbetu – 131

Žilná tělesa permokarbonského stáří – 133

Hydrotermální žily – 133

Terciér – třetihory – 134

Třetihorní usazeniny – 134

Třetihorní vulkanity – 134

Kvartér – čtvrtohory – 137

Tektonika – 138

Okolí Liberce se zakreslenými

tektonickými poruchami – 139

Zeměměření v Jizerských horách – 141

NEROSTNÉ SUROVINY A JEJICH VYUŽÍVÁNÍ 142–230

Pavel Ocman

Něco z historie hornictví a geologie – 144

Zlato v Jizerských horách – 146

Rudy železa a železářství – 148

Raspenavský hamr – 149

Jaroslav Černý

Cín na severním úpatí hor – 152

Pavel Ocman, Petr Holub, Ivan Rous

Slovníček nejdůležitějších

použitých odborných pojmů – 155

Ivan Rous

Historické dolování cínu

u Nového Města pod Smrkem – 156

Petr Holub

Cínové doly na Rapické hoře – 164

Ivan Rous

Cínové doly na Měděnci – 166

Hornické památky na polské

straně Jizerských hor – 167

Mapy Gierczynského pásma ze sbírek

státního archivu v Katowicích – 170

Důlní památky a archeologický

výzkum – 172

Zkoumání cínových ložisek

po roce 1945 – 174

Pavel Ocman

Novoměstské vrty – 175

Petr Holub

Pyritové ložisko ve Szklarské Porębě – 182

Pavel Ocman, Przemysław Wiater

Významné návštěvy ve vitriolové

huti – 183

Przemysław Wiater

Výskyty radioaktivních surovin – 184

Pavel Ocman

Drahokamy a ozdobné kameny – 186

Will-Erich Peukert – 189

Przemysław Wiater

Zwalisko neboli Wieczorny Zamek – 190

Przemysław Wiater

Karbonátové suroviny – 191

Pavel Ocman

Raspenava – 191

Raspenavská vápenka (r) – 192

Stara Kamiénica – 193

Křemenné žily – 194

Živce a živcové suroviny – 196

Štěrkopisky a stavební písky – 198

Uložení jílů a hlín – 199

Třetihorní uložení s lokálními

uhelnými slojemi – 199

Čtvrtohorní pokryvné útvary – 200

Cihlářství na jižní straně

Černostudničního hřbetu – 202

Jaroslav Lubas

Kámen – nejrozšířenější surovina

Jizerských hor – 204

Pavel Ocman

Žuly krkonoško-jizerského masivu – 204

Ruprechtické lomy – 208

Jakub Šrek, Roman Karpaš

O lomářském femesle – 212

Jakub Šrek

Jizerskohorští žulaři – 214

Jana Scheybalová

Kamenictví na Černostudničním

hřbetu – 217

Jaroslav Lubas

Tanvaldská žula jako stavební

materiál – 222

Jizerské ortoruly – 223

Pavel Ocman

Svory a fylity na severu a jihu

Jizerských hor – 223

O zaniklé těžbě břidlice

na Bratřikovsku – 225

Jaroslav Lubas

Vulkanity – 228

Pavel Ocman

MINERALOGIE 231–245

Ivo Honsa

Minerály magmatických (vyvřelých)

hornin – 233

Minerály hlubinných vyvřelin

(plutonitů) – 233

Minerály výlevných hornin

(vulkanitů) – 233

Minerály pegmatitů – 233

Minerály hydrotermálního původu – 236

Minerály wolfram-cinové asociace – 236

Mineralogie svorového

cinonosného pásma – 236

Mineralogie puklin s molybdenitem

ve variských granitoidech – 237

Minerály křemenných žil s hematitem – 238

Mineralogie křemenných žil

v krystaliniku – 239

Křemen-fluoritová mineralizace – 240

Galenitová mineralizace

v granitoidech – 240

Minerály uranových mineralizací – 240

Minerály autometamorfních

přeměn vulkanických hornin – 241

Minerály metamorfovaných hornin – 241

Mineralogické lokality v ortorulách – 241

Mineralogie karbonátových

metamorfitů a skarnů – 242

Minerály kontaktně

metamorfovaných hornin – 243

Minerály kvartérních sedimentů – 244

Muzea a veřejné sbírky – 245

Roman Karpaš

PŮDY JIZERSKÝCH HOR 246–257

Jiří Smejkal, Cezary Kabala,

Marian Marzec

Půdy české části Jizerských hor – 246

Jiří Smejkal

Matečné horniny – zásoba živin – 246

Matečné horniny – zvětvávání – 246

Půdní typy a subtypy – 247

Humusové formy – 249

Intraskelotová eroze – 249

Indikace půdního chemismu

rostlinami – 249

Dusík v půdě – 249

Kyselá deště – 250

Půdy severní části hor – 251

Cezary Kabala, Marian Marzec

Dosavadní výzkumy půd

v polské části Jizerských hor – 251

Různorodost půd v Jizerských horách – 251

Přehled nejdůležitějších systematických

jednotek pro třídění půd – 253

Shrnutí – 256

Příklady půdních profilů

v polských Jizerských horách – 257

HOROPIS JIZERSKÝCH HOR 258–266

Břetislav Balatka

Úvod – 260

Vymezení Jizerských hor vůči

sousedním jednotkám – 260

Zařazení do systematiky regionálního

členění – 260

Stručná charakteristika základních

regionů – 261

Smrčská hornatina (IVA-6A) – 262

Jizerská hornatina (IVA-6B) – 264

GEOMORFOLOGICKÉ POMĚRY JIZERSKÝCH HOR 267–296

Břetislav Balatka, Vlastimil Pilous

Morfostrukturní poměry – 268

Břetislav Balatka

Morfotektonické rysy Jizerské

hornatiny – 269

Morfotektonické rysy Smrčské

hornatiny – 271

Neovulkanické tvary – 272

Bukovec – 273

Vlastimil Pilous

Úvahy o neotektonických etapách

a jejich relativním stáří – 274

Břetislav Balatka

Vliv vlastností hornin na tvary reliéfu

(pasivní morfostruktura) – 275

Morfoskulpturní poměry – 276

Vypuklé tvary reliéfu – 276

Zarovnané povrchy – 278
Údolí a údolní kotliny – 282

Kryogenní, nivační a glaciogenní tvary – 286

Projevy kontinentálního ledovce a problematika horského zalednění – 286
Nivační (glaciálně-nivační) tvary – 286
Kryogenní a jiné tvary – 286

Vrcholové glaciogenní, nivační a kryogenní tvary – 288

Vlastimil Pilous

Glaciogenní a nivační deprese – 288
Kryogenní tvary reliéfu – 292

Svahové pohyby a deformace – 294

SKALNÍ ÚTVARY JIZERSKÝCH HOR 297–341

Vlastimil Pilous

Etchplén (holorovina), ruwary, bomhardty – 299

Smědávská hora – vysoká, exfoliační klenba – 303

Otokar Simm

Jizera – nejvyšší žulová hora – 304

Otokar Simm, Miroslav Jech

Skalní hradby Jizerských hor – 306

Otokar Simm

Tory Jizerských hor – 308

Skalní skupiny na hranách zarovnaných povrchů – 310

Otokar Simm, Vlastimil Pilous

Ořešník a okolí – 311

Otokar Simm

Polední kameny – 312

Skalní věže na erozních svazích – 314

Mrazové sruby (r) – 315

Plátkovité skály – 316

Vlastimil Pilous, Roman Karpaš

Žokové skály a balvany – 317

Vlastimil Pilous

Nežulové skály severní části

Jizerských hor – 318

Andrzej Paczos

Drobné skalní tvary a mikroformy v žulách – 320

Vlastimil Pilous, Jan Zeman

Viklany – 320

Chybotek – 321

Przemyslaw Wiater

Skalní hříby – 322

Skalní perforace – 323

Vlastimil Pilous, Jan Zeman

Skalní mísy – 325

Bílé skaly a Orla Skala – 328

Vlastimil Pilous, Roman Karpaš

Přesýpací hodiny (skalní hodiny) – 329

Vlastimil Pilous

Skalní fasety a aplítové skalní dlažby – 329

Jeskyně a podzemní dutiny – 330

Daniel Horáček, Vlastimil Pilous

Stav výzkumu podzemních prostor

Jizerských hor – 330

Krasové jeskyně – 330

Pseudokrasové jeskyně – 331

Speleologický průzkum – 333

Daniel Horáček

Kamenité zvětraliny a svahové sedimenty – 334

Vlastimil Pilous

Pozoruhodné skalní tvary – 336

Jan Zeman, Otokar Simm,

Roman Karpaš

Skalní tvary v pověstech

a lidové fantazii – 338

Jan Zeman, Otokar Simm,

Roman Karpaš, Przemyslaw Wiater

PODNEBÍ A POČASÍ JIZERSKÝCH HOR 342–383

Alena Kulasová, Libuše Bubeníčková

Z historie sledování počasí – 344

Počátky meteorologických pozorování v Liberci a veřejné meteorologické budky – 344

Roman Karpaš

Klima Jizerských hor – 349

Alena Kulasová, Libuše Bubeníčková

Teplota vzduchu – 349

Chladné klima na Jizerce – 352

Průběhy zim v Jizerských horách – 355

Srážky – 361

Významné srážkové epizody

v Jizerských horách – 363

Historie měření na Nové Louce

a stanice experimentálního povodí – 363

Povodně do konce 19. století – 364

Roman Karpaš

Významné extrémní srážkové

epizody do roku 1950 – 365

Alena Kulasová, Libuše Bubeníčková

Významné extrémní srážkové

epizody po roce 1958 – 366

Závěr – 367

Usazené srážky – 368

Miroslav Tesař

Vítr – 370

Alena Kulasová, Libuše Bubeníčková

Znečišťování ovzduší – 372

Iva Hůnová, Jana Maznová

Emisní zdroje – 372

Monitorování imisních koncentrací

a chemického složení srážek – 372

Výsledky monitoringu, trendy,

sezonní variabilita, překračování

imisních limitů – 374

Vymezení rizikových oblastí

potenciálního poškození vegetace

přízemním ozonem – 376

Atmosférická depozice – 377

Inverzní situace v atmosféře – 378

Alena Kulasová

Klimatologická stanice Desná-Souš – 379

Jan Jiráček

Lidé a počasí – 380

Roman Karpaš

VODNÍ TOKY JIZERSKÝCH HOR 384–402

Miroslav Tesař, Andrzej Paczos

Vodopis – česká část – 386

Abecední seznam toků a nádrží – 388

Pramen Nisy – 394

Jaroslav Lubas

Vodopis – polská část – 395

Andrzej Paczos

Abecední seznam polských řek

a potoků – 396

Průtoky (r) – 398

Povodně na Frýdlantsku – 399

Ivana Hudoušková

Povodně na dolním toku Kamenice

v dokumentech – 401

Jaroslav Lubas

VODNOST A JAKOST MALÝCH TOKŮ V PRAMENNÉ OBLASTI 403–415

Libuše Bubeníčková, Alena Kulasová

Úvod – 404

Vodopády Jizerských hor – 424

Typy vodopádů – 424

Povodí Jizery – 428

Povodí Kamenice – 429

Povodí Lužické Nisy – 433

Povodí Směd – 433

Povodí Bobru a Kwisy – 440

Evorzní tvary řek Jizerských hor – 442

Koryto Kamienné v Homích

Piechowicích – 447

Andrzej Paczos

HYDROGEOLOGICKÉ POMĚRY JIZERSKÝCH HOR 448–483

Jiří Burda

Používané termíny, všeobecné zákonitosti oběhu podzemních vod a vertikální hydrodynamická zónalnost – 450

Hydrogeologická funkce hornin – 450

Hydrogeologická rajonizace – 450

Základní hydrogeologické jednotky – 450

Čtvrtohory kvartér – 451

Třetihory – terciér – 452

Krystalinikum – 452

Režim podzemních vod – 454

RYBNÍKY, PŘEHRADY A DALŠÍ VODNÍ DÍLA 496–547

Ivana Rous, Ivana Hudoušková,

Roman Karpaš, Ladislav Němec

Rybníkářství na Frýdlantsku – 498

Ivana Hudoušková

Šolecv rybník – 500